

ФІЛОСОФІЯ

УДК 1(001.89)

М. І. Бойченко, д-р філос. наук, доц.

АКАДЕМІЧНИЙ СТАТУС СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ У СТОСУНКУ ДО ЇЇ НЕАКАДЕМІЧНИХ ВТІЛЕНЬ

Сучасна академічна соціальна філософія зазнає багатьох видів теоретичної та практичної критики і водночас отримує від суспільства все більше соціальних запитів. Доведено, що адекватна відповідь на ці запити можлива не на шляху відмови від академічності, але навпаки – на шляху її більш системного забезпечення.

Ключові слова: академічний статус, соціальна філософія, самодостатність, критична раціональність, принципи.

Соціальна філософія, як ніяка інша філософська дисципліна, піддана ризикам втрати академічності – досить згадати історію марксизму як родоначальника соціальної філософії. І все ж саме ситуація соціальної філософії є з цієї точки зору вирішальною – і якщо яка-небудь філософська дисципліна і здатна принципово і змістовно протистояти загрозам своїй академічності, то це, безсумнівно, соціальна філософія.

Академічність має, втім, свою внутрішню та зовнішню сторони, так би мовити "дух" і "літеру", сутність та її більш або менш адекватні втілення. Нерідко під машкарою академічності здійснювалося символічне (але по суті – саме для філософії найбільш небезпечне) духовне вбивство та самовбивство філософії, тоді як на противагу цьому, саме неакадемічні за формою твори нерідко реабілітовували філософію або навіть відкривали нові сторінки чи навіть епохи у філософуванні.

Прикладом першого може слугувати ситуація з філософією в університетах царської Росії у другій половині XIX століття, коли філософія отримала повну заборону на викладання у вищій школі. Відтоді саме духовні академії стали основним осередком академічної філософії, хоча по формі вона була лише попереднім щаблем у опануванні богослов'я. Лише особи духовного звання, що викладали в університетах могли дозволити собі викладання елементів філософії. Цю фактичну функцію академічності, яку взяло на себе духовенство, в Україні царський режим намагався суттєво обмежити у останні десятиліття царату, коли під гаслами позбавлення від впливу церкви (тобто по видимому – з міркувань посилення академічності і європейськості) видаляли духовенство зі складу професури цих університетів, тим самим прибираючи, як правило, кращих викладачів філософії (хоча задум був прибрати національно орієнтованих викладачів після введення у дію спочатку Валуєвського циркуляру, а потім Емського акту).

Іншим прикладом виживання філософії під неакадемічним прикриттям є філософія Фрідріха Ніцше, який практично ніколи не був академічним викладачем: його кар'єра склала два неповних роки (з 1868 по 1870), а академічні посади і ступені він отримував при цьому доволі неакадемічно, коли взимку 1868/69 р. Базельський університет запропонував йому професуру, коли він не був ще й доктором. Водночас, саме філософія Ніцше мала не лише суспільний вплив не менший за вплив вчення Карла Маркса, але й спричинила безліч академічних досліджень та не меншу кількість праць академічних філософів, які позиціонували себе як послідовники Ніцше. Отже, порівняно з більшістю своїх успішних академічних сучасників-філософів, Ніцше мав незрівнянно вищий вплив на розвиток наступної академічної філософії та й загалом суспільних та деяких гуманітарних наук.

Втім, ці винятки швидше підтверджують, аніж заперечують загальне правило – академічна філософія застосує залишається головним "мейнстрімом" розвитку

сучасної філософії, а усі відхилення від неї врешті-решт набувають остаточної оцінки своєї значущості саме з позицій академічної філософії, а не навпаки.

Поняття академічної філософії пов'язано з особливим статусом філософського знання і особливим підходом до її викладання. Дещо інше значення вона набуває як цінність, оскільки більш значущими стають соціальні аспекти функціонування філософії – як у науковому співтоваристві, так і в суспільстві в цілому. Часто саме осмислення академічності домагань філософії прояснює академічні рамки наукової та викладацької діяльності та академічну свободу вченого і викладача університету не тільки як особливого типу соціальних відносин (що мають значимість і за межами сфери науки та освіти), але і як певної культурної цінності. Певна спадкоємність у розгляді цих питань у традиції європейської філософії (а можливо, в деякому сенсі – і всієї світової філософії) дає підстави не тільки виявляти риси класичності в сприйнятті і розвитку філософії як академічного заняття, а й вбачати класичність впливу академічної філософії на суспільне життя.

Академічність філософії виникає не в результаті успішного протистояння зовнішнім, позанауковим впливам на неї, але якраз навпаки, є причиною і запорукою такої успішності. У різні історичні епохи різні релігійні, владні, економічні, адміністративні та інші інстанції і авторитети претендували і претендують на визначення не тільки завдань філософії, а й на вплив на способи і навіть результати вирішення цих завдань філософією. В останні століття, із зростанням суспільного впливу науки, можна було б очікувати збільшення авторитету філософії як особливої науки, яка була не лише колючкою цілих напрямків наукових досліджень, але і зберігає більшою мірою значення громадського адвоката і сповідника науки. Водночас, з боку окремих наук і напрямків сучасного наукового пізнання зустрічаємо схоже з вже знайомим за іншими історичними прикладами домагання на зовнішнє управління філософією і на наставництво, якщо не опікунство над нею. Подібні домагання не тільки мало чим відрізняються від інших спроб позбавити філософію її академічного статусу, але і, певним чином, створюють ризики посилити негативні наслідки таких спроб. Негативні як для філософії, так і для тих наук, які намагаються прийняти на себе невластиві їм функції. Водночас, прояснення істинних підстав академічності філософії, що є, на наше переконання, необхідною передумовою її справжнього утвердження в цьому статусі, сприяло б зміцненню громадських позицій як самих приватних наук, так і інших поза-філософських інстанцій – економічних, владних, релігійних, адміністративних і інших.

Академічність філософії полягає в її самодостатності. Саме в цьому статусі філософія була і залишається зразком розумної організації людини власної діяльності і всього життя, прикладом культури справді вільної і творчої дії. Зразком і прикладом як для всіх можливих

наук, так і для інших видів соціальної діяльності людини. Мовою політики: філософія не повинна боротися проти зовнішніх політичних впливів, вона повинна проводити свою власну, так би мовити, філософську політику, а вся інша політика може тільки приймати чи не приймати її логіку і культуру. Класичними прикладами можуть служити праці Платона і І. Канта. Мовою економіки: філософія цілком самоокупна в тому сенсі, що вона надає собі такі послуги, які мають високу ціну і для не-філософів. Класичні приклади знайдемо в працях Ісократів і М. Гайдегера. Мовою релігії: філософія виховує повагу і схилення перед розумом, яким вчилися кращі адепти віри, зміцнюючи її за допомогою розуму більш надійно, аніж можна було би її тими ж засобами зруйнувати. Класичними прикладами цього є життя і праці Августина Блаженного, Т. Аквінського, М. Лютера, Б. Паскаля, Г. Сковороди, Льва Толстого та багатьох інших. Мовою адміністрування: функціональна відповідність виконуваних обов'язків тільки виграє від зацікавленого, творчого і відповідального самоконтролю і саморядування виконавця, зразок чого представляє практично кожен випадок життя видатного філософа. Прикладами є самопожертва Сократа і М. Фуко, сумлінну і одночасно вільну працю багатьох професійних філософів сучасної епохи в університетах, науково-дослідних та інших державних і недержавних установах.

В умовах "війни університетів", про яку писав свого часу як про симптом сучасного суспільства Дж. Серл, філософія несе науці і суспільству послання миру і злагоді – насамперед з самими собою. У цьому і полягає її справжня і глибока академічність.

Зараз філософія в Україні знаходиться в стані усвідомлення необхідності і навіть неминучості переосмислення власної суспільної місії. Самі філософи, як і суспільство в цілому, з одного боку, вже настільки далеко відійшли від радянського минулого, що перестали відчувати навіть віддалені впливи парадигмального тиску марксизму, а з іншого боку, вже освоєно достатньою мірою світовий досвід – як в орієнтуванні суспільних процесів, так і в їх філософському осмисленні. Однак, такий перехідний характер філософії визначає її особливу нестійкість у самовизначенні, що стосується насамперед соціальної філософії, для якої соціальний контекст і соціальна ангажованість важливі чи не більш, ніж для будь-якої іншої філософської дисципліни, у всякому разі – у всій повноті такого контексту і ангажованості. Це ставить сучасну соціальну філософію в ситуацію свідомого визначення перспектив власного розвитку.

Одним з перших питань перед соціальною філософією виникає питання уточнення її предмета. Якщо цим предметом аж ніяк не можуть бути марксистські "загальні закони розвитку суспільства", оскільки під сумнів нині ставиться саме поняття закону в теорії пізнання, то не можна кидатися також в іншу крайність і стверджувати, що предметом соціальної філософії є запаморочливий калейдоскоп мінливих і множинних соціальних ідентичностей, до того ж уявних. Однак нескладно прийти до висновку про домінування останньої версії предмету соціальної філософії, знайомлячись не тільки з філософської белетристикою в жанрі творів деяких французьких постмодерністів, а й з багатьма сучасними досить академічними дослідженнями, виконаними в традиційному академічному стилі. Фактично мова йде про те, щоб пройти між Сциллою соціального холізму і Харібдою соціального атомізму [1, с. 23–24]. Пропонована нами відповідь полягає в пошуку ціннісних засад функціонування соціальних інститутів і соціальних систем, а самі такі ціннісні основи слід шукати насамперед шляхом дослідження конкретних стійких комунікативних спільнот.

Тим самим ми підійшли до осмислення ціннісного функціоналізму як того теоретичного фундаменту, який розкриває можливі перспективи уточнення предмета соціальної філософії. Отже, якщо цей предмет не можна визначити не тільки раз і назавжди, або навіть як загальний для всіх представників соціальної філософії певного етапу суспільного розвитку, то можна виділити основні ціннісні та функціональні вимоги до цього предмету.

Ціннісний функціоналізм є пізнавальною позицією і стратегією дій, яка стверджує цінності за допомогою їх функціональних інтерпретацій і втілення в поведінку. Очевидно, що в такій якості ціннісний функціоналізм стосується гуманітарних і соціальних наук, а не природничих наук або навіть технічних. Відповідно, обґрунтовувати ціннісний функціоналізм також повинна, на наш погляд, саме соціальна філософія. Однак, для того, щоб оцінити причини появи ціннісного функціоналізму і його значущість для філософського знання в цілому, слід звернути увагу на динаміку розвитку філософського знання, яку можна простежити на прикладі зміни парадигм у філософії.

Варто звернути особливу увагу на співвідношення ціннісних і функціональних характеристик в парі "цінності – функції" як знакової для соціальних теорій сучасності. Довгий час ці характеристики досліджувалися не стільки з об'єктивних позицій, але також під певним оцінним кутом зору, що особливо рельєфно виявлялося при спробах системно здійснювати філософський аналіз суспільства. При застосуванні системного підходу не завжди враховувалися як ціннісні, так і функціональні аспекти такого застосування: тривалий час певні "технократичні" тенденції входили в явну суперечність з ліберально-гуманістичними. При цьому перші давали достатньо приводів для звинувачень у надмірному функціоналізмі при недостатньому врахуванні ціннісної проблематики, а другі – для нарікань в утопічності, недостатній науковості, романтизмі, майже міфологічності. Критику "технократизму" здійснювала насамперед франкфуртська школа соціальних досліджень (критику інструментального розуму (М. Горкгаймер)), репресивна раціональність (Т. Адорно, Ю. Габермас) тощо), екзистенціалістська філософія і близька до неї гуманістична психологія, тоді як критика псевдо-гуманізму була заснована М. Гайдегером і розвивалася представниками так званого консервативного напрямку в соціальних дослідженнях, до якого з різним ступенем справедливості записували постпозитивістів (К. Поппер), представників теорії соціальних систем (Н. Луман) і теорії еліт. Деяко умовно і некоректно, але все ж статистично підтверджено можна робити висновок, що гуманістична тенденція почала апелювати переважно до інтерпретативних методів пізнання, а технократична – переважно до пояснювальних: більше того, найбільш поверхневі дослідники на цій основі схильні протиставляти саму методологію гуманітарних і соціальних наук. На перший погляд, парадоксально, але кожна з цих тенденцій як в позитивній, так і в критичній частині своїх досліджень багато в чому, як виявилось, відбиває реальні соціальні процеси, а тому мала справедливі претензії на істинність. Інша справа, що кожна з цих теоретичних тенденцій робила акцент на своїй перспективі бачення проблем, не рахуючись з іншою перспективою, причому намагалася посилювати взаємні розбіжності, а не спільні витоки і спільні можливості розвитку.

Для аналізу нашої проблеми це означає виявлення проблематичності, недоречності часткового, а отже і не філософського, а скоріше якогось партійного, політичного підходу до тематики – до речі, як ціннісної, так і функціональної. І та, і інша розроблялися в результаті

не тільки неповно, а й по суті неадекватно, тобто не розкривалася справжня сутність ані цінностей, ані функцій. Наша позиція полягає в тому, що, здійснюючи філософське дослідження розвитку суспільства, як цінності можуть бути адекватно і по суті осмислені, лише за умови врахування їхнього функціонального значення, так і самі соціально значущі функції набувають таку значимість не тільки в силу їхньої незамінності і невідворотності, а скоріше внаслідок певного осмислення цієї невідворотності з ціннісних позицій.

Таким чином, академічна самодостатність соціальної філософії полягає не в уникненні соціальної ангажованості – як ціннісної, так і функціональної, – а у виявленні взаємозв'язку першої з другою. Саме така позиція дозволяє надати соціальній ангажованості її справжній зміст – направляти соціальне пізнання на адекватні у своїй цілісності предмети дослідження, а не надавати їм шаржовано односторонній характер. У цьому сенсі соціальна філософія покликана спрямовувати гуманітарні науки, виявляючи їхні об'єктивні функціональні соціальні прояви – інституційні, організаційні, системні та інші, з одного боку, а з іншого – надавати осмисленості соціальним дослідженням, вказуючи на залежність функціональності їхнього предмету не від функціональності природничих наук, а від ціннісних характеристик стійких комунікативних спільнот як дійсних творців і в самому точному сенсі слова соціальних носіїв певних ціннісних систем.

Насамкінець не можна не згадати ті вияви філософування, а інколи і псевдо-філософування, які незначною або й жодною мірою не можуть бути неакадемічним виявом академічних цінностей у філософії загалом і соціальній філософії зокрема. Йдеться, зокрема про певні соціальні рухи – від переважної більшості анархічних, анти-інституційних, анти-глобалістичних (тобто передусім формально неакадемічних) до рухів екологічних, анти-шкільних, анти-технократичних. У цьому переліку домінують політично ліві сили, хоча не випадково тут зустрічаються й деякі праві – загальним правилом виявляється те, що чим більш радикальним є рух (неважливо на полюсі якого спектру – лівого чи правого), тим більше імовірності, що він виступатиме проти академічності. У даному випадку академічність формально виглядає як певна "золота середина" Аристотеля, як певна поміркованість, позиція критичного розуму на противагу крайностям, які неминуче призводять до не виправданої упередженості і фанатизму.

Варто розглянути лише кілька прикладів. Академічну філософію вважають такою, що надто відірвана від життя, надто формалізована, надто технологічна, з одного боку, але з іншого боку виявляється, що вона надто відкрита для зовнішніх (глобалістичних) впливів, надто організована, надто примусова у своїх принципах. Екологічні рухи у своїх вимогах переходять до філософії дії, яка межує з екологічним тероризмом: на цьому фоні академічна філософія виглядає пасивною, а академічна соціальна філософія – злочинно пасивною у своїй відірваності від життя і його нагальних запитів. Така відірваність від життя – є тією ціною, яку академічна філософія платить за понятійний спосіб викладу змісту мислення. Це – та формалізація, довкола якої явно або неявно обертається будь-яка філософія, спроможна на академічність: поняття мають стояти за художніми образами, екзистенціалами, іншими формами довербального досвіду та нерелексивного способу схоплення реальності. У цьому єдина можливість інституалізації академічної філософії, а тому усі анти-інституалістські рухи, зокрема лібертаризм, є ворожими академічності, усвідомлюють вони це чи ні. Така фор-

малізація забезпечує технологічність способу досягнення результату та гарантованість самого результату – досягнутого інституційно чи будь-як інакше формалізовано. Без такої технологічності академічна філософія дійсно була би відірваною від життя, але завдяки цій технологічності академічна філософія діє не у режимі "навздогін подіям" (як по суті діють, не усвідомлюючи цього, усі екстремісти та терористи), але "формуючи події під себе". Таку стратегію прекрасно, переконливо і системно обґрунтував Н. Луман у своїх "Соціальних системах", на прикладі штучно створюваних системою суперечностей, за допомогою яких система контролює навколишній світ [3, с. 482–489]. Н. Луман, однак, приписував цю стратегію усім комунікативним соціальним системам, ми ж вважаємо, що філософія спеціфічно досягає такого випереджального результату за допомогою понятійного апарату.

Водночас, соціальна філософія, як і філософія загалом, завдяки своїй понятійній формалізації виявляється не стільки закритою, скільки навпаки – універсально відкритою завдяки поняттям і раціональній аргументації. Однак, те, що Г. Гегель і Ю. Габермас вважає перевагою філософського академізму, антиглобалісти сприймають як зраду патріотичним та іншим соціальним цінностям, які не підлягають універсалізації. Тут маємо справу з явним непорозумінням – філософія ніколи не перешкоджала піднесенню національних та інших визвольних почуттів, швидше навпаки – показувала їх універсальність для будь-яких представників людства. Таким чином, академічна філософія (а особливо філософія соціальна у її академічній версії) завжди виступає за раціональну емансипацію, але проти сліпого опортунізму у будь-яких його проявах.

Така раціональна емансипація можлива лише на раціональних засадах, причому це має бути дійсно соціально-філософська раціоналізація, у тому числі і передусім у версіях формальної раціональності М. Вебера [2, с. 157–160] та процедурної раціональності, яку, зокрема, втілює аналітична традиція у соціальній філософії. Це означає високий ступінь організації, однак зовсім не виключає також і самоорганізацію, зокрема за принципом соціальних мереж. Тому боротьбу прихильників мереж з академічністю філософії і, особливо, соціальної філософії через їхні нібито вертикальну заорганізованість і надмірну організаційну жорсткість вважаємо помилковою і спрямованою проти старих, а точніше морально застарілих версій академічної соціальної філософії і академічної філософії загалом. Сьогодні президенти країн, ректори, декани, завідувачі кафедр і професори активно залучені у соціальні мережі, а інколи – навіть надмірно. І нарешті – дійсно, примусовість академічної філософії у її принципах незаперечна і вічна – треба лише пам'ятати, що ці принципи ніколи не нав'язуються ззовні: кожен, хто їх приймає отримує шанси на те, щоби набути академічності у своїх професійній діяльності та творчості, причому безвідносно до того – у рамках інституту чи за ними, захищаючи честь своєї країни чи обґрунтовуючи космополітичну позицію, у вигляді наукових монографій чи дисертацій чи на телебаченні, радіо чи мережі Інтернет, – але завжди критично раціонально, процедурно чітко і відповідально. Не викликає сумнівів, що усього цього простіше і швидше досягнути зазвичай, будучи професором, а не вуличним проповідником, зберігаючи гідність патріота і порядної людини, а не кидаючи виклик суспільній моралі, нарешті підтримуючи класичний соціальний консерватизм, а не заохочуючи радикальні соціальні настрої. Тому соціальна філософія, як і філософія загалом, залишаються у своїй суті передусім академічними, хоча для втілення і захисту цього класич-

ного академізму сучасне суспільство пропонує досить великий вибір новітніх засобів на додаток до класичних. І хоча небезпек для академізму значно побільшало – але значно більшими стали можливості для філософії і особливо соціальної філософії завдяки своєму академізму ставити перед суспільством все більше нових і все більш амбіційних цілей, завдяки чіткішому проясненню базових цінностей – як своїх, так і суспільних.

М. И. Бойченко

АКАДЕМИЧЕСКИЙ СТАТУС СОЦИАЛЬНОЙ ФИЛОСОФИИ В ОТНОШЕНИИ К ЕЕ НЕАКАДЕМИЧЕСКИМ ВОПЛОЩЕНИЯМ

Современная академическая социальная философия претерпевает разнообразную теоретическую и практическую критику и одновременно получает от общества все больше социальных запросов. Доказано, что адекватный ответ на эти запросы возможен не на пути отказа от академичности, но наоборот – на пути ее более системного обеспечения.

Ключевые слова: академический статус, социальная философия, самодостаточность, критическая рациональность, принципы.

M. I. Boychenko

ACADEMIC STATUS OF SOCIAL PHILOSOPHY IN RELATIONSHIP TO ITS NON-ACADEMIC IMPLEMENTATIONS

Modern academic social philosophy suffers because of many kinds of theoretical and practical criticism and at the same time receives from society more social requests. We prove that an adequate response to these requests is not possible in the way of academic failure, but on the contrary – in the way of a more systemic support of its academic status.

Keywords: academic status, social philosophy, self-sufficiency, critical rationality, principles.

УДК 177

Н. М. Бойченко, канд. філос наук, доц.

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

На прикладі аналізу етичного кодексу викладача вищої школи та етичного кодексу вченого виявлено основні етичні аспекти університетських цінностей. Предметом дискурсу має стати проблема міри відображення у спеціальних етичних кодексах взаємозв'язку академічних цінностей з тими університетськими спільнотами, які є їхніми носіями.

Ключові слова: етичний кодекс, цінності, університетські цінності, університет, етичний кодекс викладача вищої школи, етичний кодекс вченого.

Чимало і справедливо багато останнім часом вітчизняні науковці пишуть щодо цінностей, на яких базується функціонування сучасного університету, тобто університетських цінностей, ядром яких виступають цінності академічні (передусім, такі як академічна свобода, академічна чесність тощо). Дійсно, актуальний стан їх осмислення, безумовно, все ще залишається незадовільним. Не стільки тому, що їх осмислення за кордоном досягнуло певних завершених результатів (хоча насправді західні колеги набагато раніше почали аналізувати цю проблему і значною мірою більше артикулювали, якщо не проявили її), скільки тому, що невідрефлексованість академічних цінностей перешкоджає більш осмисленому і успішному розвитку вітчизняної системи вищої освіти, яка перебуває нині у стані системних змін.

Важливою етапною подією у осмисленні університетських цінностей є створення етичних кодексів, пов'язаних із прагненням системно втілювати в життя і ефективно захищати ці цінності, об'єднуючи і сприяючи узгодженню зусиль всіх причетних до справи вищої освіти. Як показує світова практика, за великим рахунком, йдеться про Етичний кодекс викладача вищої школи та Етичний кодекс вченого, які мають безліч менш всеохопних дублерів, як то етичні кодекси викладачів-дослідників, етичні кодекси окремих наукових напрямів, етичні кодекси окремих вищих навчальних закладів окремих регіонів тощо. У даній статті нашою метою буде проаналізувати стан справ з осмисленням теоретичних засад створення цих двох основних етичних кодексів у вітчизняній академічній сфері.

Новизна нашої роботи полягає, передусім, у спробі надати певні орієнтири для створення етичного кодексу викладача вищої школи, з одного боку, та у намаганні виявити взаємозалежність етичних кодексів вченого та викладача вищої школи. Ступінь розробленості проблеми зумовлений різною швидкістю розробки цих кодексів у вітчизняній академічній сфері: уже декілька

Список використаних джерел:

1. Бойченко М. І. Ціннісний функціоналізм як парадигмальне явище сучасної соціальної філософії / М. І. Бойченко // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2012. – № 21. – С. 23–26.
2. Вебер М. Три чисті типи легітимного панування / Макс Вебер ; пер. з нім. О. Погорілого // Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. – К. : Основи, 1998. – С. 157–172.
3. Луман Н. Соціальні системи. Очерк общей теории / Н. Луман ; [пер. с нем. И. Д. Газиева ; под ред. Н. А. Головина]. – СПб. : Наука, 2007. – 648 с.

Надійшла до редколегії 25. 05. 2014

років тому було прийнято Етичний кодекс вченого України [6, с. 15–18], однак практично не помітні системні зусилля щодо розробки і прийняття аналогічного кодексу викладача вищої школи. Втім, прийняттю Етичного кодексу вченого України не передувало належно широке суспільне обговорення, та й прийняття його не було здійснено з належною інституційною всеохопністю – переважно він має статус певної декларації, до того ж лише певної ініціативної групи, а не корпоративного кодексу поведінки. Також лише частково можна вважати вирішеним завдання зв'язку двох основних вітчизняних етичних кодексів академічної сфери: у кодексі вченого спеціальний розділ присвячено діяльності вченого як викладача, однак практично відсутній аналіз етичних засад діяльності викладача як вченого.

Основні передумови виникнення будь-якого етичного кодексу, на нашу думку, мають відповідати основним напрямам відповіді на питання, для чого потрібен певний етичний кодекс. Як правило, кодекси створюються для певних професій, тому і напрями мають визначатися відповідно до цього. Такими напрямками є: цінність певної професії; професійні взірці етичної поведінки; основна соціальна база (потенційні носії) цього кодексу; інші основні соціальні групи, які залежать від поведінки носіїв кодексу, або від яких останні залежать у своїй поведінці; спільні принципи поведінки для всіх носіїв кодексу; організаційні питання дотримання кодексу. Спробуємо послідовно розглянути відповіді на ці питання щодо такої специфічної професії, як викладач вищої школи, або як їх іменує ЮНЕСКО "викладацьких кадрів вищих навчальних закладів" [13, с. 31].

Цінність професії викладача полягає у його місії бути джерелом знань як блага. Дійсно, від викладача очікується не саме знання, яке завжди (а нині більшою мірою, ніж будь-коли раніше) можна було отримати також з інших джерел, але таке знання, яке приносить користь і задоволення тим, хто його отримує. Викладач